

Høring på Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater

VID vitenskapelige høgscole mottok 1. juli 2016 høringsnotat fra Kunnskapsdepartementet (KD) om retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater. Høgskolen takker for muligheten til å gi innspill til retningslinjene. Dette er et viktig arbeid og vi håper universitet- og høgscolesektoren vil være en sentral aktør i arbeidet for å fremme åpen tilgang.

Utgangspunktet for open access og open archive, er å skape fri og økt tilgjengelighet til forskning. VID støtter en publiseringsmodell som kan bidra til å demokratisere forskning ved å minske kløften mellom forskere i de deler av verden som har tilgang til viten og de forskerne som ikke har.

Regjeringens målsetning er at all offentlig finansiert forskning skal være åpen tilgjengelig, og man ønsker at Norge skal være et *forsiktig foregangsland* i arbeidet mot åpen tilgjengelighet. Dette kan, ifølge forslaget til nasjonale retningslinjer, gjennomføres ved at forskerne publiserer sine vitenskapelige artikler i tidsskrifter med åpen tilgang (gull Open Access) eller i et tidsskrift med forsinket åpen tilgang (grønn Open Access). I tillegg skal alle de forskningsutførende institusjonene påse at deres forskningsartikler deponeres i et eget vitenarkiv. Åpen tilgang medfører at betalingen for publisering flyttes fra brukerne (abonnentene) til forskerne og forskningsmiljøene. Dette betyr at institusjonene må bidra til å dekke kostnadene. Alle forskningsutførende og forskningsfinansierte institusjoner anmodes om å etablere eller revidere egne retningslinjer for åpen tilgang i tråd med prinsippene i de nasjonale retningslinjene.

Etter høgskolens oppfatning er det svært mange gode argumentene for åpen tilgang til forskning. Open access (OA) har også bred politisk tilslutning internasjonalt, og er en sak VID prinsipielt støtter. Det må imidlertid også vurdere hvilke konsekvenser åpen tilgang har for forskningen og enkeltforskeren, og hvorledes man kan sikre at krav om åpen tilgang ikke går ut over den enkelte forskers mulighet til å få finansiert og publisert sin forskning i tråd med prinsippet om akademisk frihet. OA gir tilgang til forskning for flere forskere globalt, også i sør og øst. Samtidig kan denne innretningen på publisering gjøre det vanskeligere for samme gruppe forskere å publisere. Vi anbefaler departementet å se grundig på dette fordi det kan bidra til innskrenket akademisk frihet for forskere i store deler av verden.

VID vil anbefale at Kunnskapsdepartementet i arbeidet med endelige retningslinjer, også henter momenter fra Europakommisjonens forslag til direktiv om opphavsrett på det digitale indre marked, som nå er på høring. Det aktuelle dokumentet fra kommisjonen har gode og grundige refleksjoner om forfatterrettighetene i relasjon til behovene for tilgang i forbindelse med undervisning, forskning og kulturarv.

Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater er et meget godt utgangspunkt for videre arbeid, men bærer preg av at arbeidsgruppen har hatt for knapt med tid til å drøfte og finne løsninger på sentrale utfordringer. Dette har blant annet medført at Brekkeutvalget ikke oppfyller deler av sitt mandat, som å utarbeide «en overordnet plan for det praktiske arbeidet med innføring av retningslinjene, inkludert en tidsplan og kvantifiserbare målsetninger». VID savner denne overordnende planen.

Del 1. Nasjonale mål og retningslinjer

Utkastet til de nasjonale retningslinjene fremstår etter vår vurdering mer som nasjonale målsetninger enn som retningslinjer (s. 3). I tittelen på de nasjonale retningslinjene henvises det til «*forskningsresultater*», mens det i teksten vises til «*forskningspublikasjoner*», og da faktisk begrenset til gjelde publisering av artikler i vitenskapelige tidsskrifter. Annen forskningspublisering er ikke direkte omfattet av arbeidsgruppens forslag. Monografier og kunstnerisk utviklingsarbeid er eksplisitt utelatt fra arbeidsgruppens mandat, mens antologiartikler ikke er omtalt.

Kommentarer til de nummererte retningslinjene:

1. Formuleringen om «finansiert av norske offentlige midler» bør kvalifiseres. Forskere ved private forskningsinstitutt som arbeider på oppdrag fra en privat aktør kan også i noen grad være finansiert av norske offentlige midler (basisbevilgning og ulike stimuleringsmidler), mens en universitetsansatt med penger fra Horisont 2020 vil i større grad, men langt fra fullt ut, være finansiert av norske offentlige midler. Kravet om gull OA som primærpublisering kan bli vanskelig å realisere. I det videre arbeidet med retningslinjene bør KD derfor presisere hva man mener med *førstevalg* og hvilke forhold som kan kvalifiserer til andre valg.

3. Her burde man også gitt retningslinjer for versjonshåndtering. Er det alltid forlagsversjonen som skal deponeres, selv om denne versjonen i de fleste tilfellene ikke kan gjøres tilgjengelig. Ønsker utvalget at versjoner; som ikke er endelige og som ofte mangler paginering, korrekt DOI, ofte er vannmerket og mangler fullstendig informasjon om tidsskriftet skal deponeres.

5. Finansieringen av OA er etter vår vurdering ikke fullstendig utredet. Et sentralt spørsmål er hvordan man skal sikre at alle forskere, uavhengige av akademisk grad, institusjonstilhørighet eller mangel på sådan, gis finansielle rammer til å publisere forskning av høy kvalitet.

Del 2. Tiltak og forutsetninger

Rapporten inneholder svært mange gode forslag, men flere er dessverre skissepregede og fremskutt i tid.

Nedenfor følger VIDs kommentarer til tiltakene.

Insentiv for å velge åpen publisering

Forslaget om å innføre en egen faktor for OA bør følges opp med en simulering for å utrede innretningen på og utslagene av en slik faktor.

VID ønsker imidlertid å bemerke at et slikt insentiv ikke må gå på bekostning av den enkelte forskers akademiske frihet. Det er et grunnleggende prinsipp at forskerne fritt kan velge

publiseringskanal ut i fra faglige hensyn. En ytterligere styring av forskere er ikke en ønsket utvikling.

Finansiering av åpen tilgang

Dette er et av kjernepunktene i OA-poetikken. Arbeidsgruppen ønsker at det skal utvikles en «kultur der kostnader til åpen publisering inngår i budsjettet for forskningsaktivitet like naturlig som kostnader til annen virksomhet.» (s. 5). Inntil videre må kostnadene dekkes av institusjonelle eller nasjonale ordninger, for eksempel gjennom fond. Det er positivt at arbeidsgruppen også vil etablere ordninger som finansierer forskning utført av personer helt uten institusjonstilknytning.

Det er uheldig at arbeidsgruppen ikke ble gitt tid til å utrede detaljer i ulike finansierungsordninger. Brekkeutvalget peker på at ordningene må utvikles over tid «ettersom man vinner erfaring med hva som fungerer» s.6). Gruppen anbefaler at den videre dialogen om dette utvikles i samarbeid mellom departement, institusjonsledere, bibliotekledere og CRISTin.

VID vil understreke at en god finansierungsstruktur for OA må på plass, før man etablerer et krav som slik publisering.

Tidspunktet for når publiseringsstøtten utløses er avgjørende. Dersom det kun betales for artikler som antas til publisering, vil kostnadene som kan påløpe for artikler som ikke blir antatt, eventuelt måtte belastes den enkelte forsker.

Det er avgjørende at doktorgradskandidater gis tilstrekkelig annuum til publisering. Vitenskapelig ansatte under kvalifisering må også gis gode driftsbudsjetter.

Deponering i vitenarkiv lokalt og nasjonalt

VID støtter arbeidsgruppen når det presiseres at alle forskerne må ha mulighet for å innfri kravet om deponering uten mye ekstraarbeid. Forslaget om å etablere et felles nasjonalt vitenarkiv mener vi er godt. Versjonshåndtering bør drøftes nærmere, se kommentarer under pkt. 3 på side 2.

Bedre funksjonalitet for deponering

VID er enig i at rettighetsklarering er en administrativ oppgave som ikke angår den enkelte forsker.

Styrking av register over godkjente kanaler og forlag

Dette er et meget godt forslag.

Styrking av samarbeid om avtaler med internasjonale forlag

Høgskolen støtter dette og mener det er helt avgjørende å etablere et forhandlingsapparat som er like profesjonelt som det de internasjonale forlagene har tilgang til.

Utarbeiding av indikatorer og statistikk

For å lykkes er det etter VIDs vurdering viktig å overvåke utviklingen, og utvikle gode, transparente indikatorer for å vurdere om tiltakene har ønsket effekt.

Endring av kriterier for evaluering av forskning

Vi støtter forslaget, som er i samsvar med [DORA](#), om at det bør legges opp til et belønningssystem som tar utgangspunkt i andre kvalitetsmål enn prestisjen til det enkelte tidsskrift.

Bevisstgjøring og informasjon

Dette er etter VIDs vurdering et svært viktig punkt og man bør vurdere å etablere en blogg under [NPI](#). Her er det også viktig å belyse økonomiske og kvalitative utfordringene ved OA.

Etablering av styringsgruppe

VID støtter at det etableres en nasjonal styringsgruppe som får ansvaret for oppfølgingen. Forskerne må ha representasjon i denne styringsgruppen.

Formulering av implementeringsplan

VID har ingen kommentarer utover at det bør settes en tidsramme.

Del 3. Bakgrunn og drøfting

Etter VIDs vurdering er drøftingen grundig og belyser de viktigste aspektene rundt arbeidet med åpen tilgang.

VID Oslo 24. oktober

Ingunn Moser
Rektor
Sign.

Hilde Trygstad
Seksjonsleder bibliotek, læringssenter og
historisk arkiv
Sign.